

בס"ד

גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת שמות
גליון 10

פרשת שמות- תשע"ט.¹

ש. הגמ' בברכות בדף ח' ע"א מאריכה בענין של חיוב לקרוא את הפרשיות שנים מקרא ואחד תרגום עד שזוכים לאריכות ימים. מנין ידעו חז"ל שיש חיוב כזה לקרוא שנים מקרא.
ת. לזכור את התורה.⁴

ש. חז"ל בברכות אומרים שמי שמשלים את הפרשיות שנים מקרא ואחד תרגום, מאריכין לו ימיו ושנותיו. מנין למדו חז"ל דין זה שזוכים בשביל כך לאריכות ימים, ומה הטעם שזוכה בכך.
ת. סברא הוא כיון שמשלים שנותיו כראוי.

ש. האם לפני התקנה של חז"ל לקרוא שנים מקרא, גם הקפידו מעצמם לעשות כן, רק שחז"ל גילו לנו זאת.

ש. הבעל הטורים בתחילת פרשת שמות, מביא ראשי תיבות בענין שנים מקרא ואחד תרגום "ואדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר, יחיה שנים רבות ארוכים לעולם". לפי הבעל הטורים יוצא חומרא, שרק באופן שאומר השנים מקרא בקול נעים, אז זוכה לאריכות ימים, האם חולק על הגמ' בברכות (ח' ע"א) שלא הזכירו שצריך לומר בקול נעים.²
ת. בטעמים.

ש. האם אפשר לומר שהמקור בגמ' בברכות לחיוב שנים מקרא מהרמז בפסוק כאן, או שהגמ' למדה מסברא ולכן לא הביאה פסוק.
ת. אין צריך לכך.³

1 לבקשת מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א אין לסמוך על מה שאני עונה מקופיא.

הגליון הוא מהדורת ביקורת ועריכה של קונטרס עזרת אליעזר, תשובות שזכינו בס"ד לקבל בכתב יד ממרן שליט"א. הערות ניתן להעביר למשפחת קרביץ.

כולנו תפילה שאי"ה נוכל במשך השנים להשלים את השו"ת על כל הפרשיות, ועל עבודת התפילה.
הגליון יוצא לזיכוי הרבים, ואין להשתמש בזה לשום דבר אחר ללא רשות, וכל הזכויות שמורות.

² דברי הבעל הטורים לא נמצא בכל ההוצאות.

עוד שו"ת בענין שנים מקרא, עיין בהלכות שבת סימן רפה'.

³ ראיתי מביאים בשם הערוך השולחן סימן רפה' סעיף ב' שכתב "ולא נודע לנו טעמו של דבר ובודאי בשעה שתיקן משה רבינו להורות בתורה, תקן ג"כ תקנה זו שכל אחד יקרא שנים מקרא ואחד תרגום. והלבוש כתב כדי שיהא בקי בתורה ע"ש ואין זה מספיק כמובן ונראה הדחיוב בתורה השמיעה והלימוד כמו שאומרים בברכת אהבה לשמוע ללמוד. והנה השמיעה היא בשבת מספר תורה כשורה כתובה כדת וכהלכה ולכן ילמוד מקודם בחומש ויעלה בקודש לשמוע מספר תורה. ואיתא בסוטה ל' ע"ב כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב לכן צריך ללמוד ג' פעמים אפילו בפסוק שאין בו תרגום כמו שיתבאר כנגד אלו הג'. אך במקום שיש תרגום בחור בתרגום הפעם השלישי כדי שיכין מה שהוא לומד והתרגום קרוב ללשון הקודש וניתן בסיני וכו'. ויש אומרים כנגד שנים הקורין ואחד המתרגם".

הב"י סוף סימן רפה' כתב שהטעם בתקנה זו, כדי שיהא רגיל במה שהציבור קוראים.

נסיים במה שאומר הכף החיים באו"ח סימן רפה' אות ד' "וכתב בספר מגיד מישרים למרן הקדוש ז"ל וזה לשונו והטוב בעיניך שאתה קורא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום ברהיטא כחותה על הגחלים לפרוק עול מעליך והלא יש לך לזכור מאמר רשב"א אל תעש תפלתך קבע וכו' אבל צריך לקרות הפרשה בנחת ולהרגיש בדקדוקיה ולתרוץ אותם, ומה שלא תוכל לתרוץ עיין במפרשים וכו'". וע"ש עוד.

⁴ בהגהות ר' אלעזר משה הורביץ על ברכות שם מתקשה להבין מדוע באמת מי שמשלים פרשיותיו עם הצבור זוכה לאריכות ימים, ומבאר, שעד כמה שמכין את עצמו בפרשה, הרי בזמנם מי שהיה עולה לתורה, הוא היה קורא לעצמו, ומי שהכין שנים מקרא הרי יוכל לעלות לתורה כשיקראוהו, שהרי יידע לקרוא, אבל אם לא יידע לקרוא כי לא הכין את עצמו לפני כן בקריאת שנים מקרא, גם כשיקראו לו הרי לא יעלה כי לא יוכל לקרוא, ומי שלא עולה לתורה כשקוראים לו, מקצר שנותיו, לכן חז"ל אמרו שאם מכין את עצמו מאריכין לו ימיו, כדי שאם יכין ויקראו לו לעלות לתורה, יוכל לעלות ולקרא.

בשיעורי מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל על ברכות עמוד מ' מובא שאמר, היום מזלזלים אפילו בני תורה בשניים מקרא. אפילו לאכול ולשתות אסור קודם שמשלים השנים מקרא ואחד תרגום. ולכתחילה צריך עם רש"י, אמנם היום מבינים את התרגום. והוסיפו שם לספר שבתקופה שסבל רבינו זצוק"ל על עיניו עד שכמעט לא ראה אלא בקושי, היה קורא שנים מקרא במסירות נפש ובמאמצים עלאיים, אבל את התרגום לא הצליח לקרוא, והיינו עומדים ואומרים לפניו התרגום והוא היה חוזר אחרינו מילה במילה. עוד הביאו שדעתו היא לקרוא קודם שנים מקרא ואחד תרגום.

בספר בנתיבות ההלכה שע"י והגית כרך לט' עמוד 381 ראיתי יש אריכות גדולה מאד בפרטי הדין של שנים מקרא ואחד תרגום ובברכה שיש למי שעושה כן והמסתעף.

בס"ד

גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת שמות
גליון 10

ש. הגמ' בברכות בדף ח' ע"א לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא. מאיזה גיל צריך לחנך ילד שיאמר שנים מקרא.
ת. א. **משהגיע לחינוך**.⁵
ב. **משעה שיוכל**.

ש. ילד שלא יכול לומר את כל הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, האם יש ענין לחנכו שיאמר לפחות חלק מהפרשה כמו שמצינו בהלכה נידון לגבי ברכת המזון שמחנכים אותו לפחות לומר רק ברכה אחת.
ת. **כן**.

ש. מי שאוחז באמצע לומר שנים מקרא ואחד תרגום, ורואה איזה שאלה שרוצה לכתוב, האם מותר לו לכתוב באמצע.
ת. **מותר**.

ש. בחור בישיבה לומד שנים מקרא ביום שישי, ובאמצע הלימוד, הגיע הר"מ לשאול אותו משהו ולא שם לב שהבחור באמצע שנים מקרא, האם יפסיק הבחור ויענה לרבו באמצע.
ת. **יפסיק**.

ש. מי שאומר שנים מקרא ואחד תרגום בחזרת הש"ץ ועבר איסור חמור, האם יצא בזה ידי שנים מקרא או שצריך לחזור ולומר שנים מקרא.

בשיעורי מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל על ברכות עמוד מב' נשאל, מי שלא קרא עדיין שמו"ת של פרשה שעברה איזה יקדים לקרא, של פרשת השבוע או של שבת שעברה. והשיב, יקרא קודם של שבת שעברה, כדי שיקרא כסדר.
בחוט שני על שבת ח"ד עמוד קיז' כותב דקריאת שנים מקרא ואחד תרגום כסדרן הוא רק לכתחילה, ואם דילג לקרות שמו"ת שבוע אחד, כשמשלים יש לנהוג לכתחילה שיקרא קודם הפרשה של הסדר ואח"כ הפרשה של ההשלמה.
בהערות למרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל על ברכות הביא שבשו"ת מהרש"ם א' ריג' בענין מי שלא השלים קריאת שמו"ת עם הציבור בשבת זו ונדחית עד לשבת הבאה מה יקרא תחלה, ופסק שיש להקדים קריאה של שבת זו, והטעם א', בשם צמח צדק משום תדיר, ב, שיש להקדים חובה לתשלומין כמו בשכח ולא התפלל. ועיין בהערה מה שהאריך בזה בשיעורי מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל.

ת. **אפילו אברהם אבינו הקפיד**.⁵
ש. לכאורה צ"ב הרי לא היה להם תורה וקיימו את כל התורה לפי השגותיהם, א"כ מה שייך לומר שאברהם אבינו הקפיד לקרוא שנים מקרא.
ת. **מהבנתו**.

ש. לפי דעת הרב שליט"א שאברהם אבינו הקפיד לומר שנים מקרא על מה שהיה לפניו, עד כמה שלא היה לו תרגום ולא רש"י, האם אמר כל דבר שלש פעמים או די בשנים.
ת. **בלשונו של הצבור שם**.

ש. עוד יש לעיין, שנים מקרא צריך להשלים כל אחד עם הציבור, עד כמה שאצל אברהם אבינו לא היה קריאת התורה בציבור, א"כ יתכן שלמד כל התורה מה שהיה אצלו בפעם אחת שנים מקרא או שלש במקום תרגום, ולא הוצרך דוקא בערב שבת בכל שבוע.
ת. **למה לא**.

ש. כתוב בחז"ל שהאבות קיימו כל התורה, האם זה כולל משה ואהרן ושאר בני ישראל לפני מתן תורה שגם הם קראו שנים מקרא את המגילות שהיה לפניו שבזה עסקו במצרים.
ת. **ברוח הקודש**.

⁵ בטעם בחיוב קריאת שנים מקרא ראיתי מביאים את דברי התרומת הדשן סימן כג' שכתב כדי שיהא רגיל במה שהציבור קורין וכוונתו לומר כדי שיהא כל אחד מוכן לקרות בתורה אם יעלוהו לתורה.

הלבוש בסימן רפה' סעיף א' כתב כדי שיהא בקי בתורה. בערוך השולחן סעיף ב' כתב שלא מספיק טעמו של הלבוש, אלא שבשעה שמשא רבינו תיקן לקרות בתורה תקן ג"כ תקנה זו של שנים מקרא ואחד תרגום, דהחיוב בתורה הוא השמיעה והלימוד כמו שאומרים בתפלת אהבה רבה לשמוע ללמוד, לכן ילמד קודם את הפרשה ואח"כ ישמע קריאת התורה.
האליה רבה סימן רפה' ס"ק ב' הביא בשם המטה משה שנתקן לומר שנים מקרא ואחד תרגום כנגד התורה שנתנה ג' פעמים, בסיני, באוהל מועד, ובמשנה תורה. ותמה דא"כ למה לא קורין ג' פעמים מקרא.

⁶ דעת מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל (אשרי האיש מועדים ח"ב עמוד קיז' אות ה') שלא נהגו לחנך קטנים לקריאת שנים מקרא אלא שטוב הדבר לחנכם בזה.

ת. יצא בדיעבד.

היה במצרים". רש"י אומר שהחידוש הוא "להודיעך צדקתו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועמד בצדקו". לכאורה אם באים לומר דברי שבח והספד על יוסף, יותר מתאים לומר זאת בסוף פרשת ויחי כשמדברים על מיתת יוסף. ת. כשהגיע יעקב אבינו למצרים הרגיש בצדקתו של יוסף.

ש. מדוע בתחילה פרעה אמר (שמות א' טז) "ואם בת היא וחיה", ואח"כ כתוב (שם כב) שאמר "וכל הבת תחיון". ת. בת אינה צריכה לשמירה אותה לחיות, ואם צריכה דברים תחיון.

ש. בחז"ל מבואר שבשעה שזרקו את הילדים ליאור, דאג להם הקב"ה שיקבלו שמן ודבש. ובמדרש הזה לא נזכר שיקבלו חלב. לאיזה צורך קיבלו את השמן, הרי זה לא אוכל, ולאיזה צורך קיבלו את הדבש, הרי לא שמענו שתינוק מקבל דבש. ת. לסוך את גופן ואת פיהן.

שו"ת עם מרן שליט"א על עניני תפילה לחיזוק עבודת התפילה.

המשך מעלת עשרה ראשונים

ש. הגמ' בברכות בדף ח' אומרת "אמרו ליה לר' יוחנן איכא סבי בבבל תמה ואמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב אבל בחוצה לארץ לא". וכי רבי יוחנן סבר שמי שגר בחוץ לארץ חייב למות צעיר ולא יתכן זקנים שיאריכו ימים. ת. למה לא.⁸

כשהתפלל, ולכן רבא דרש במגילה כט' ע"א ד' מעון אתה היית לנו בכל דור ודור אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. ועל כן רבי יוחנן שהיה בארץ ישראל תמה ואמר, איך יתכן כדבר הזה להתקיים בגלות בארץ לא להם, בתוך סביבה זרה. וברגע שאמרו לו "מקדמי ומחשכי", שיש להם קשר אמיץ עם הבתי כנסיות ובתי מדרשות, "היינו דאהנו ליה", משם הם שואבים עידוד ותקוה, ואז הם מרגישים על האדמה וזוכים להתקיים.

ש. מי שגמר שמו"ע ועדיין לא התחילו חזרת הש"ץ האם בינתיים יכול לומר שנים מקרא, ואם אמר האם יצא בזה. ת. כן (אם אמר תחנון).

ש. אדם שהתחיל שנים מקרא, ואחרי כמה ימים לא זוכר עד היכן הגיע, מה עליו לעשות. ת. לחזור הכל.

ש. כיצד באופן שטעה וחשב שאוחז הרבה בתוך הפרשה שכבר אמר ולכן התחיל מהיכן שהיה נדמה לו שאוחז, אח"כ תפס עצמו שחסר לו הרבה פסוקים לפני כן שלא קרא, מה יעשה עתה. ת. ימשיך במקום שלא אמר.

ש. האם השבטים שנולדו מבלהה וזלפה היו פחות חשובים מהשבטים שנולדו מלאה ורחל. ת. לא.

ש. אם אין הבדל בין השבטים, מדוע בתחילת פרשת שמות נזכרים בני האמהות ואח"כ בני השפחות, עד שבנימין נזכר לפני השפחות מטעם זה. ת. שהם היו שפחות.

ש. מדוע בפרשת ויגש מוזכרים השבטים כשירדו למצרים לפי הסדר, ואילו בתחילת פרשת שמות נזכר בנימין לפני בני השפחות. ת. כי הוא היה מהאמהות.⁷

ש. בתחילת פרשת שמות כתוב (שמות א' ה') "ויהי כל נפש יצאי ירך יעקב שבעים נפש ויוסף

⁷ כנראה שכוונת רבינו שליט"א לתרץ שבפרשת ויגש הם נזכרים לפי לידתם אכל כאן שאין נזכרים לפי לידתם כי אם להזכיר מי היה בני יעקב, הזכירו את בני האמהות קודם, וצ"ע. החזקוני כאן מבאר מדוע נזכר תחילה בנימין, מפני שהתורה הקדימה בני האמהות לפני בני השפחות.

⁸ בדברי אגדה למרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל עמוד שמד' מביא את דברי חז"ל כאן ואומר, בתי הכנסיות היו ליהודי כד' אמות שלו, שלא הגיע שם צר ואיוב, בהם מצא מנוחה, שם שפך שיחו

בס"ד

גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת שמות
גליון 10

ש. מה צריך לעשות למעשה היום לזכות בסגולה זו.

ת. להתפלל.

ש. הגמ' בברכות ח' ע"א אומרת שר' יוחנן תמה איך איכא סבא בבבל, הרי למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב. לכאורה צ"ב, וכי בני בבל לא יזכו לאריכות ימים כשמקיימים מצות כיבוד אב ואם שכתוב בפרשת יתרו למען יאריכון ימך על האדמה והכוונה רק לארץ ישראל.
ת. לא כ"כ.

ש. עוד צ"ב, מנין דרש ר' יוחנן למעט ולומר על האדמה שהכוונה לארץ ישראל ולא חוץ לארץ, אולי הכוונה רק לומר שלא נחשוב שאריכות ימים הכוונה לעולם שכולו ארוך, אלא הכוונה לעולם הזה.
ת. זו אדמה חשובה.

ש. בגמ' בברכות ח' ע"א מבואר שבזכות שמקדימים לבוא לבית הכנסת לפני התפילה זוכים לאריכות ימים. וראיתי מביאים דברי הילקוט שמעוני (משלי פ"ח רמז תתקמג') עה"פ אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום "א"ר יהושע בן לוי לבניו אקדימו עולו וכו' מעשה באשה אחת שהזקינה הרבה, באת לפני ר"י בן חלפתא אמרה לו, רבי זקנתי יותר מדאי ומעכשיו חיים של נוול שאיני טועמת לא מאכל ולא משתה ואני מבקשת ליפטר מן העולם. אמר לה במה הארכת כל כך ימים, אמרה לו, למודה

חיי. וקדימו היינו לבוא לפני התפילה וחינו שלא לצאת עד סוף התפילה וזה גורם לאריכות ימים".
בפירוש עיון יעקב על עין יעקב מפרש דערבית הכוונה לתפלת מעריב ומוכיח כן מעצם הלשון לבי כנישתא דמוכח דמעריב אין הכוונה ליציאה מהבית מדרש.
אולם בפירוש הרי"ף על עין יעקב מבאר דמעריב ששוהה לצאת מבית הכנסת ומוכיח זאת מהא דנאמר בקרא דלת ולא פתח, ודלת משמעו נעול, א"כ מקדים לבוא כשהדלת נעולה ושוהה לצאת כל זמן שהפתח פתוח עד שבאים לנעול אותו. ולפי"ז טוב שלא נזכר כאן מנחה.
ראיתי מביאים עוד פי' בשם ר' יונתן הכהן מלוניל שמפרש שמדובר על לאחר לצאת מבית הכנסת.

ש. עוד יותר קשה, שאחרי שאמרו לו מקדמי ומחשכי לבי כנישתא אמר היינו דאהנו להו. וצריך ביאור, איך הזכות הזו תעמוד להם להאריך ימים יותר ממצוה שכתוב בתורה עליה "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה" שדוקא בארץ.
ת. גם לפני משורת הדין.

ש. מדוע באמת המידה כנגד מידה, שמי שמקדים ומחשיך לבתי כנסיות שיזכה דוקא לאריכות ימים.
ת. כמו שמקדים כן מאחר.

ש. חז"ל אומרים בברכות ח' ע"א "דאמר ר' יהושע בן לוי לבניה קדימו וחיכו ועיילו לבי כנישתא כי היכי דתורכו חייכו". האם הכוונה לבוא מוקדם לפני התפילה ולצאת מאוחר אחרי התפילה, וכך לעשות בכל תפילה ותפילה, או שהכוונה להיות בבית הכנסת כל היום משחרית עד מעריב.
ת. תפוס לשון ראשון⁹.

ש. בגמ' בדרף ח' ע"א מבואר סגולה לאריכות ימים להקדים ולהחשיך לבוא לבית הכנסת. האם הסגולה היא רק בחוץ לארץ ששם אין את הברכה למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה, או שזה גם בארץ.
ת. גם בחוץ לארץ.

במאמר המוסגר ראוי להביא כאן מדברי הבן יהודע שמבאר מדוע ר' יוחנן הוא בעל המימרא וז"ל "דטעם שהגידו חידוש זה של הזקנה לרבי יוחנן דוקא, על פי מה שנאמר לעיל על דף ה' במאמר דין גרמא דעישוראה ביר, שאחר שמתו לו עשרה בניו נשאר לו בן אחד ושלחו לשמואל לבבל לעשות שינוי מקום כדי שיחיה, והוא רב מתנה חבירו של רב יהודה. ועל כן אפשר דרבי יוחנן היה חושש איך ישלח בנו מן הארץ לבבל בשביל אריכות ימים, והלא אדרבה אין אריכות ימים אלא בארץ ישראל, דלמען ירבו ימיכם על האדמה כתיב, לכן הוצרכו תלמידיו להגיד לו שגם בבבל יש הפלגת זקנה, ע"כ יעשה לו שינוי מקום שם ואל יחוש".
⁹ הראוני שבאורחות ישר עמוד קה' אות מו' כתב רבינו שליט"א וז"ל "בברכות ח' א' קדימו וחיכו לבי כנישתא כי היכי דתורכו

בס"ד
גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת שמות
גליון 10

אני אפילו יש לי דבר חביב אני מנחת אותו ומשכמת לבית הכנסת בכל יום. אמר לה, מנעי עצמך מבית הכנסת שלשה ימים זה אחר זה, הלכה ועשתה כן וביום השלישי חלתה ומתה, לכך אמר שלמה אשרי אדם שומע לי וגו' מה כתיב אחריו כי מוצאי מצא חיים".

לכאורה צ"ב איך מותר לתת לאדם עצה שע"ז ימות, הרי אולי נגזר עליו לחיות עוד כמה שנים וכעת ע"י העצה שלו שנתן לה, קיצר את חייה, ומדוע מותר לעשות כן.

ת. זה טובתה.

ש. עוד יותר צ"ע, ברגע שאמרה לו שמעכשיו ואילך יש לה חיים של נוול שלא אוכלת ולא טועמת כלום, מדוע לא שיכנע אותה שכדאי לה לחיות ולהמשיך במעשיה הטובים, כדי שתזכה גם לעולם הבא, ויכל לתת לה עצה טובה שתרצה להמשיך לחיות ולא ח"ו עצה למות.

ת. נפשה עמדה לצאת.

ש. האם יש בכלל ענין ומעלה לנשים לבוא להתפלל בבית כנסת ולהשכים לבוא לפני התפילה כמבואר כן במעשה בזקנה שהאריכה ימים בזכות זה, או שעדיף שנשים ישארו בביתם ויתפללו שם מצד כל כבודה בת מלך פנימה.

ת. ילכו.